

J. M. G. Le Clézio:
AFRIČAN

prevedla Mojca Medvedšek

[illegible]

Vsako človeško bitje je skupek očeta in matere. Zgodi se, da ju ne priznamo, da ju ne ljubimo, da o njej celo dvomimo. Toda starša sta vedno prisotna, s svojima obrazoma, svojimi načeli, načini, manijami, iluzijami, pričakovanji, obliko dlani in prstov na stopalu, z barvo svojih oči in las, s svojim načinom govorjenja, s svojimi mislimi, verjetno tudi z letnico svoje smrti: vse to preneseta na nas.

Dolgo sem sanjal, da je moja mati črnka. Izmisлил sem si zgodbico, svojo preteklost, da bi ubežal resničnosti ob vrnitvi iz Afrike, v deželo, v mesto, kjer nisem nikogar več poznal, kjer sem postal tujec. Potem sem, ko se je moj oče upokojil in se vrnil v Francijo, da bi živel z nami, ugotovil, da je bil Afričan on. To je bilo težko priznati. Moral sem se vrniti nazaj, znova začeti, poskušati razumeti. In v spomin na to sem napisal tole drobno knjižico.

Telo

O obrazu, ki mi je bil dan ob rojstvu, moram nekaj povedati. Najprej to, da sem potreboval kar precej časa, da sem ga sprejel. Trditi, da svojega obraza nisem maral, bi bilo obenem pripisovati mu pomen, ki mu ga, ko sem bil otrok, nisem dajal. Nisem ga sovražil; ignoriral sem ga, se mu izogibal. Nisem se gledal v ogledalih. Mislim, da ga v vseh teh letih nisem nikoli videl. Na fotografijah sem oči obračal stran, kakor da bi bil na mojem mestu drug človek.

Ko sem bil star približno osem let, smo živeli v Zahodni Afriki, v Nigeriji, na precej osamljenem območju, kjer razen matere in očeta ni bilo Evropejcev in kjer je bilo človeštvo za otroke, kakršen sem bil sam, sestavljeno le iz Ibojev in Jorubov. V bungalovu, v katerem smo stanovali (ta beseda ima v sebi nekaj kolonialnega in morda lahko še dandanes šokira, vendar pa zelo dobro opisuje funkcionalno bivalno enoto, ki jo je angleška vlada predvidela za vojaške zdravnike: tla so bila cementna plošča, štirje zidovi zgrajeni iz votlih cementnih kock brez fasade, streha iz valovite pločevine, prekrita z listjem, brez okrasja, na stenah obešene viseče mreže namesto postelj in edino dopuščeno razkošje – prha z železnimi cevmi, povezana z rezervoarjem na vrhu strehe, ki ga je ogrevalo sonce); v tem bungalovu torej ni bilo ogledal, ni bilo slik, ničesar, kar bi nas lahko spominjalo na svet, v katerem smo do tedaj živeli. Križ, ki ga je oče obesil na steno, je bil brez človeške podobe. Takrat sem se naučil pozabljati. Zdi se mi, da se je ob vstopu v to kočo v Ogoji zgodil izbris mojega obraza in obrazov vseh tistih, ki so me obdajali.

V ta čas bi lahko umestil, lahko bi rekli celo posledično, pojav teles. Mojega telesa, telesa moje matere, telesa mojega brata, teles dečkov iz sosesčine, s katerimi sem se igral, teles afriških žena na stezah okoli hiše ali na trgih ob reki. Njihove postave, težke prsi, bleščeča koža hrbtov. Spolovila dečkov, rožnati obrezani udi. Obrazi, nedvomno, kakor maske iz usnja, otrdeli, razbrazdani od brazgotin in ritualnih znamenj. Izstopajoči trebuh, popki kot gumbi, podobni prišitim kamenčkom na kožo. Tudi vonj telesa, dotik, koža, ki ni groba, temveč vroča in lahkotna, prebodena s tisočnimi dlakami. Velika bližina neznanskega števila teles okoli mene, nekaj, česar prej nisem poznal, nekaj novega in obenem znanega, kar je izključevalo strah.

V Afriki je bila ta brezsramnost telesa čudovita. Afrika je ponujala polje, globino, množila občutja, okrog mene vzdrževala človeško mrežo. Bila je v harmoniji z deželo Ibojev, z vaškimi kočami, s strehami rdečkaste barve, z

zidovi v barvi zemlje. Svetila se je v imenih, ki so vstopala vame in so pomenila veliko več kot gola imena krajev: Ogoja, Abakaliki, Enugu, Obudu, Baterik, Ogrude, Obubra. Prežemala je zid deževnega gozda, ki nas je ograjeval z vseh strani.

Ko si otrok, ne uporabljaš besed (in besede se ne obračijo). V tistem času sem bil zelo oddaljen od pridevnikov in samostalnikov. Nisem zmogel ne izgovoriti ne misliti: *občudujoč, velikanski, moč*. Vendar pa sem bil sposoben te besede občutiti. Kako visoko se drevesa s premočrtnimi debli začenjajo dvigovati proti zaprtemu nočnemu oboku nad menoj, ki, kakor v tunelu, zapira krvaveč rov Mlečne ceste, ki gre od Ogoje do Obuduja, kako močno v svetlobi vasi občutim gola telesa, ki se bleščijo v potu, široke postave žensk, otroke, obešene na njihove boke, vse, kar tvori koherentno celoto, odvezano laži.

Vhoda v Obudu se dobro spominjam: cesta se vije iz gozdne sence in vstopa naravnost v vas. Moj oče je ustavil avto, z mamo sta se morala pogovoriti s častniki. Sam sem, sredi množice, ni me strah. Roke se me dotikajo, božajo me po laktih, po laseh okoli roba klobuka. Med vsemi, ki se prerivajo okoli mene, je starka, pa saj ne vem, ali je stara. Verjetno je tisto, kar najprej opazim, njena starost, kajti razlikuje se od golih otrok, moških in žensk, ki so bolj ali manj oblečeni zahodnjaško in jih videvam v Ogoji. Ko se moja mama vrne, morda rahlo zaskrbljena zaradi zbrane množice, ji pokažem to žensko. »Kaj je z njo? Je bolna?« Spominjam se tega vprašanja, ki sem ga zastavil materi. Golo, v gube nabrano telo te ženske, njena koža kakor izpuščena koža drugega, podaljšane in sploščene prsi, viseč podaljšek trebuha, razpokana, obleдела, nekoliko sivkasta koža, vse to je bilo videti čudno in obenem resnično. Kako sem si lahko predstavljal, da je bila ta

ženska moja babica? In pri tem nisem občutil ne groze ne pomilovanja, temveč – nasprotno – nekakšno ljubezen in zanimanje, nekaj, kar vznikne iz pogleda na resnico iz doživete resničnosti. Spominjam se le svojega vprašanja: »Je bolna?« Še dandanes me žge, kakor da čas ne bi minil. In ne maminega odgovora – zagotovo pomirjujočega, morda nekoliko v zadregi – zagatnega: »Ne, ni bolna, samo stara je, to je vse.« Starost je gotovo bolj šokantna za otroka na telesu ženske, kajti ženskam v Franciji, v Evropi, v deželah spodnjih kril, nadržkov in kombinež, je bolezen starosti običajno nekoliko prihranjena. Žgoče rdečice, ki jo še vedno čutim na licih in ki spremlja naivno vprašanje in materin okrutni odgovor kakor klofuta. V meni je ostalo brez odgovora. Vprašanje zagotovo ni bilo: Zakaj je ta ženska postala tako obrabljena in izmalíčena od starosti? Temveč: Zakaj so mi lagali? Zakaj so mi prikrivali to resnico?

Afrika je prej telo kot obraz. Je nasilje občutij, nasilje apetitov, nasilje letnih časov. Prvi spomin, ki ga imam na ta kontinent, je moje telo, prekrito z izbruhom majhnih izpuščajev, ki jih je povzročila izjemna vročina, povsem neškodljiva okužba za katero trpijo belci, ko vstopijo na ekvatorialno območje, s komičnim imenom *bourbouille** – v angleškem jeziku pa *prickly heat*. Sem v kabini ladje, ki se počasi premika ob obali vzdolž mest Conakry, Freetown, Monrovia, gol na postelji, z odprtim zračnikom, skozi katerega prihaja vlažen zrak, moje telo je posuto s pudrom, občutek imam, da sem v nevidnem sarkofagu, ali pa, da sem ujet kakor riba v mreži, pomokan, pripravljen

* Fr. ime za vrsto dermatitisa, ki se pojavi kot osip na koži na zelo vročih in vlažnih območjih zaradi nevajenosti razmer. (Op. prev.)

za cvrtje. Afrika, ki mi je vzela obraz, mi je vrnila telo, boleče, vročično telo, ki mi ga je Francija skrivala v anemični mehkobi babičinega doma, brez instinktov, brez svobode.

To, kar sem dobil na ladji in me je vleklo k drugemu svetu, je bil tudi spomin. Afriška sedanost je izbrisala vse, kar je bilo pred tem. Vojno, prisilni zapor v stanovanju v Nici (pet nas je živelo v dveh mansardnih sobicah, celo šest, če štejem tudi služkinjo Mario, brez katere babica ni želela ostati), racije, pobeg v gorsko zaledje, kjer se je morala skrivati moja mati, ker jo je bilo strah, da bi jo ustrelil gestapo – vse to se je brisalo, izginjalo, postajalo

neresnično. Odtlej je zame obstajalo obdobje pred Afriko in po njej.

Svoboda v Ogoji je bila vladavina telesa. Brezmejen pogled z vrha betonske ploščadi, na kateri je bila zgrajena hiša, podobna habitaklu – splavu nad oceanom rastlinja. Če zelo napnem spomin, lahko obnovim nejasne valove spomina na to bivališče. Nekdo, ki bi ohranil fotografski spomin kraja, bi bil začuden nad tem, kaj lahko v njem vidi osemletni otrok. Nedvomno vrt. Ne prav prijeten vrt – je v tej deželi obstajalo sploh kaj, kar je bilo prijetno? Uporabnejši prostor, kjer je moj oče posadil sadno drevje, mangovce, gojabo, papajevce in nasad, ki naj bi služil kot ograda pred verando, pomarančevce in limonovce, katerih skoraj vse liste so prebodle mravlje in si iz njih zgradile zračna gnezda, tako da so izvezle nekakšno bombažno odejo, ki je varovala njihova jajčeca. Nekje za hišo, sredi grmičevja, je stal kurnik, kjer so sobivale kure in prepelice, o katerega obstoju je pričala stalna prisotnost jastrebov, ki so krožili točno nad njim in na katere je oče včasih streljal s svojo karabinko. Vrt, recimo mu tako, saj je imel eden izmed delavcev pri hiši naziv *garden boy*. Na drugem koncu parcele so bile kočje služinčadi: *boy*, *small boy* in predvsem kuhar, ki ga je imela zelo rada moja mati in s katerim je pripravljala jedi, ne francoskih, temveč juho iz arašidov, pečen krompir ali fufu, testo iz manioke, kar je bilo običajno na našem jedilniku. Občasno se je moja mati vrgla v eksperimentiranje; marmelade iz gojabe ali papaje, konfit iz papaje ali sorbeti, ki jih je ročno mešala. Na tem dvorišču je bilo predvsem veliko število otrok, ki so vsako jutro prišli, da bi se igrali ali pogovarjali, in ki nas niso zapustili, vse dokler se ni spustila noč.

Vse to bi lahko dajalo vtis zelo organiziranega, skoraj mestnega kolonialnega življenja – ali vsaj podeželskega,

angleškega ali normandijskega pred industrijsko dobo. In vendar je vladala popolna svoboda telesa in duha. Pred hišo v nasprotni smeri od bolnišnice, kjer je delal moj oče, se je začel razpirati razgled brez črte horizonta, na katerem je človek lahko izgubil pogled. Na jugu je vzpetina vodila do megličaste doline Aiye, pritoka reke Cross in vasi Ogoje, Ijame in Bawope. Proti severu in vzhodu sem lahko videl veliko rdečkasto polje, posejano z gigantskimi termitnjaki, ki so ga prepredali potoki, nizko grmičevje in začetek gozda, zaraščene gozda velikanskih dreves iroko, okume, celoto pa je prekrivalo neznansko široko nebo, obok surove modrine, na katerem je žgalo sonce in kamor so vsako popoldne vdrli oblaki, ki so prinašali nevihte.

Spominjam se nasilja. Ne prikrita, sprenevedajočega se, zastrašujočega nasilja, ki ga poznajo vsi otroci, ki se rodijo sredi vojne – ko je bilo treba skrivaj hoditi ven ali zasledovati Nemce v sivih ogrinjalih, ki so kradli gume z avtomobila znamke De Dion Bouton moje babice, poslušati kakor v sanjah prežvečene zgodbe o prekupčevanju, špijoniranju, zastrte besede, sporočila mojega očeta, ki so prihajala po posebnem kanalu, g. Ogilvyju, konzulu Združenih držav, in predvsem o lakoti, pomanjkanju vsega, glasove sestričen stare mame, ki so se hranile z olupki. To nasilje v resnici ni bilo fizično. Bilo je gluho in skrito kakor bolezen. Moje telo je zminiralo s tako bolečimi migrenami, da sem se skrival pod dolge prte, ki so prekrivali mize, s pestmi, zaritimi v sence.

Ogoja mi je ponudila drugo vrsto nasilja – odkrito, resnično nasilje, ki je stresalo moje telo. Vidno je bilo v vsaki podrobnosti življenja in narave, ki nas je obdajala. Nevihte, kakršne vse odtlej še nikoli nisem ne videl ne sanjal, nebo barve črnila, zebrasto prebodeno s strelami, veter, ki

je prepogibal velikanska drevesa okoli vrta, ruval palme, odnašal listje s streh, se kot turbina vrtinčil po jedilnici, vstopajoč skozi vrata, in upihoval petrolejke. Bili so večeri, ko je zavel rdeč veter s severa, zaradi katerega so se bleščali zidovi. Električna moč, ki sem jo moral sprejeti, jo posvojiti in zaradi katere si je moja mati izmislila igro, štela sekunde, ki so nas ločile od treska (udara) strele, prisluškovanje, kako prihaja kilometer za kilometrom, in nato, kako se oddaljuje proti goram. Nekega popoldneva, ko je moj oče operiral v bolnišnici, je strela vstopila skozi vrata in se neslišno razširila po tleh ter stopila kovinsko podnožje operacijske mize in ožgala očetove podplate sandal iz kavčuka, potem pa se je znova spojila in zbežala, od koder je prišla, kakor ekto plazma, in se vzpela nazaj na nebo. Resnica je bila v legendah.

Afrika je imela moč. Za otroka, kakršen sem bil, je bilo nasilje vsesplošno, neizpodbitno dejstvo. Navdajalo je z entuziazmom. Danes je o njem težko govoriti po toliko katastrofah in razdejanjih. Malo Evropejcev pozna to občutje. Delo, ki ga je moj oče opravljal najprej v Kamerunu, potem pa v Nigeriji, se je odvijalo v izjemnih razmerah. Večina Angležev na položajih je v kolonijah opravljala administrativne funkcije. Bili so vojaki, sodniki, nadzorniki okrožja (D. O. so bile inicialke, ki so jih izgovarjali po angleško »di-o« in so me spominjale na religiozno ime, na nekakšno varianto maše *Deo gratias*, ki jo je moja mati obhajala na verandi vsako nedeljo). Moj oče je bil edini zdravnik šestdeset kilometrov naokrog. Toda tej razsežnosti, ki jo navajam, ne pripisujem nikakršnega smisla: prvo administrativno mesto je bilo Abakaliki, oddaljeno štiri ure poti, in da bi do njega prispel, je bilo treba prečkati reko Aiya s splavom, nato še gosto zaraščen gozd.

Naslednje bivališče D. O.-ja je bila meja s francoskim Kamerunom, v Obuduju, ob vzhodu gričevja, kjer so še vedno živele gorile. V Ogoji, kjer je moj oče vodil dispanzer (staro bolnišnico, ki so jo zapustile nune), je bil edini zdravnik v provinci Cross River. Tam je delal vse, kot je pozneje pripovedoval, od pomoči pri rojstvih do avtopsij. Jaz in moj brat sva bila edina bela otroka v vsej regiji. In nisva poznala ničesar, kar bi lahko izoblikovalo nekoliko karikirano identiteto otrok, vzgojenih v »kolonijah«. Če prebiram »kolonialno« literaturo, ki so jo v tistem času pisali Angleži, ali tisto, ki se je dogajala pred našim prihodom v Nigerijo – pisatelja Joycea Caryja, na primer, avtorja romana Missie Johnson –, ne prepoznam ničesar. Če berem Williama Boyda, ki je del svojega otroštva prav tako preživel v Britanski Zahodni Afriki, tudi ne prepoznam ničesar: njegov oče je bil D. O. (zdi se mi, da v Akri v Gani). Nič, kar je opisoval, mi ni znano – teža

kolonializma, smešnosti bele družbe, živeče v izgnanstvu na obali, vse te pritlehnosti, na katere so še posebej pozorni otroci, prezir do domorodcev, od katerih poznajo zgolj del osebja – služinčadi, ki se mora uklanjati kapricam gospodarjevih otrok, in predvsem tiste vrste sobivanja, kjer so razdeljeni tudi otroci iste krvi in v katerem lahko opazujejo ironični odsev lastnih napak in maškarad, in ki je neke vrste šola rasne zavesti, napihnjene nad zavest o človeškosti – in lahko rečem, da mi je bilo, hvala bogu, vse to popolnoma tuje.

V šolo nismo hodili. Nismo imeli svojega kluba, ne športnih aktivnosti, ne pravil, ne prijateljev v smislu, ki ga ljudje pripisujejo tem besedam v Franciji ali Angliji. Spomin, ki sem ga ohranil na ta čas, bi bil lahko spomin na čas, preživet na palubi ladje med dvema svetovoma. Če danes pogledam edino fotografijo hiše v Ogoji, ki sem jo ohranil (minuskulni kliše v formatu 6 x 6, običajnem za povojno obdobje), težko verjamem, da gre za isti kraj: velik odprt vrt, kjer v neredu rastejo palme in druga drevesa, ki se vzpenjajo v nebo, skozi katerega gre ravna aleja, na kateri je parkiran očetov monumentalni ford V8. Običajna hiša z valovito streho in čisto na koncu prava, velika gozdna drevesa. Na tej edinstveni fotografiji je nekaj hladnega, skorajda strogega, spominjajočega na imperij, mešanico vojaškega taborišča, angleške trave in naravnih sil, ki sem jih ponovno našel šele dosti kasneje v območju Panamskega prekopa.

Tukaj, v teh kulisah, sem preživel trenutke svojega divjega, skoraj nevarnega življenja. Svobodo gibanja, misli in čustev, ki jih nisem kasneje nikoli več doživel. Spomini so lahko varljivi. O tem povsem svobodnem življenju sem nedvomno bolj sanjal, kot ga živel. Med žalostjo medvojne južne Francije in med žalostnim koncem svojega otroštva

v Nici v petdesetih letih, ko sem občutil, da me sošolci zavračajo zaradi moje tujosti, ko sem bil obseden s pretirano avtoritativnostjo svojega očeta, izpostavljen veliki prostaškosti v gimnazijskih časih in pri tabornikih, nato pa mi je v puberteti grozilo, da bom moral oditi v vojsko, da bi branil privilegije zadnje kolonialne družbe.

Tedaj so moji dnevi v Ogoji postali moj pravi zaklad, svetleča preteklost, ki je nisem mogel izgubiti. Spominjal sem se rdečkaste bleščeče rdeče zemlje, sonca, ki je v tleh cest delalo razpoke, bosonovega tekanja po savani do utrdb termitnjakov, dvigovanja večernih neviht, hrupnih, kričečih noči, naše mačke, ki se je parila z majhnimi tigri pod pločevinasto streho, otopelosti, rezkosti, ki je sledila vročini ob zarji, hladu, ki je vstopal skozi zavese mrež proti komarjem. Vse te vročine, vsega, kar je žgalo, vsega tega drgetanja.

Termiti, mravlje in drugo

Pred hišo v Ogoji, za mejo vrta (bolje rečeno, za ogrado iz grmičevja in ne pravo leseno ograjo), se je začnela prostrana planota iz rastlinja, ki se je razprostirala do reke Aiye. V otroškem spominu so razdalje in višine pogosto pretirane. Občutek imam, da je bila ta planota široka kakor morje. Ob vznožju cementne plošče, ki je bila nekašna ploščad za našo kočo, sem prebil ure in ure, moj pogled se je izgubljal v neskončnosti, sledil je valovom vetra na travi in se nekoliko naprej ustavljal na majhnih prašnih trobentah, ki so poplesavale nad suho zemljo, ter motril senčne madeže ob vznožju irokovcev (les imenujemo iroko). Bil sem kakor na premcu ladje. Ladja je bila naša kočica, ne le zaradi zidov iz votlih cementnih zidakov in pločevinaste strehe, temveč tudi zaradi vsega, kar je nosilo sledi britanskega imperija – kakor ladja George Shotton, o kateri sem slišal govoriti, s parnim dimom, opremljena s topom, prekrita z listnato streho, na kateri so si Angleži uredili pisarno konzulata, ki je Nigerijo in pokrajino Benoué vrnil v čas lorda Lugarda.

Bil sem samo otrok, za moč imperija mi je bilo popolnoma vseeno. Toda moj oče je bil človek, ki je zavzeto sledil pravilom, kakor da bi ta dajala smisel življenju. Verjel je v moč discipline v vsakem gibu življenja: zgodnje vstajanje, takojšnje pospravljanje postelje, umivanje z ledeno mrzlo vodo v svinčeni posodi, ostanek te milnate vode pa je bilo treba prihraniti za namakanje nogavic in spodnjega perila. Vsak dan jutranje učne ure z mamo: pravopis, angleščina, aritmetika. Vsak večer molitev in ugašanje luči ob devetih. To ni bilo prav nič podobno našemu načinu učenja, igram, kot so gnilo jajce, slepe miši, veselim skupnim kosilom, ko

smo govorili drug čez drugega, in pojočim basnim, ki nam jih je pripovedovala babica ob koncu dneva, sanjarjenju v postelji med poslušanjem škripajočega obračanja petelina na veter in branjem dogodivščin goske, ki se je napotila na potep po Normandiji v knjigi *Vesetje do branja*. Z odhodom v Afriko se je naš svet spremenil. Nadomestek za disciplinirana jutra in večere je postala popolna svoboda dneva. Planota rastlinja pred kočo je bila prostrana, nevarna in privlačna kakor morje. Nikoli si nisem predstavljal, da bom kdaj okusil tolikšno neodvisnost. Planota je bila tam pred mano, pripravljena na to, da me sprejme.

Ne spominjam se prav dobro dneva, ko sva se z bratom pustolovsko odpravila v savano. Verjetno sva popustila pritiskom otrok v vasi, heteroklitni tolpi, v kateri so bili čisto majhni otroci, nagci z velikimi trebuhi, in starejši, skorajda najstniki, stari dvanajst, trinajst let, oblečeni v kratke kaki hlače in srajce, in od njih sva se naučila, kako si sezuti čevlje in volnene nogavice in bosonoga teči po travi. Na fotografijah iz tistega časa vidim, da so otroci okoli naju zelo črni, šepavi, gotovo posmehljivi in bojeviti, in vendar so naju, kljub najini različnosti, povsem sprejeli.

Verjetno je bilo to prepovedano. Oče je bil ves dan odsoten, do noči, najbrž sva razumela, da njegove prepovedi ni bilo treba jemati resno. Mati je bila zelo mila. Zagotovo se je ukvarjala z drugimi stvarmi, verjetno je brala ali pisala v notranjosti hiše, da bi ušla opoldanski vročini. Postala je Afričanka, na svoj način, predstavljam si, da si je verjetno mislila, da za dva dečka najine starosti ni varnejšega kraja pod soncem.

Je bilo resnično tako vroče? Na vročino nisem ohranil nobenega spomina. Spominjam se mraza v Nici, v Roquebillièreu, še vedno si lahko predstavljam ledeno mrzli zrak, ki je vlekel po uličicah, ledeni, sneženi mraz,

kljub gamašam in brezrokavnikom iz ovčje kože. Ne spominjam se, da bi mi bilo v Ogoji vroče. Ko je mati videla, da se odpravljava ven, naju je prisilila, da sva si na glavo poveznila pustolovske čelade iz Kanpurja – pravzaprav slamnata klobuka, ki nama jih je pred odhodom kupila v neki trgovini v centru starega dela Nice. Oče je poleg vseh pravil uvedel tudi pravilo obveznih volnenih nogavic in pravilo usnjenih, zloščenih čevljev. Takoj ko je odšel v službo, sva se sezula, da sva lahko bosa tekala naokoli. Na začetku sem si kožo na nogah pri tekanju vedno ostrgal na cementu – ne vem, zakaj, a vedno mi je uspelo, da sem si odrl palec na nogi. Mati mi je nogo obvezala, jaz pa sem ranjeni prst nato skrival v nogavicah. Dokler se ni vse skupaj ponovilo.

Tako sva nekega dne čisto sama stekla na divjo planoto v smeri proti reki. Reka Aiya na tem mestu ni bila široka, pa vendar jo je gnal močan tok, ki je z nabrežij odnašal plasti rdečega blata. Planota, ki se je raztezala na obeh nabrežjih reke, se je zdela brezmejna. Daleč stran, sredi savane, so se dvigovala visoka drevesa z zelo ravnimi debli, za katera sem kasneje izvedel, da jih uporabljajo za izdelavo mahagonijevih tal v industrijskih deželah. Rasli so tudi grmiči bombaža in bodikave akacije, ki so metale redko senco. Tekla sva, skorajda ne da bi se ustavila, v visokih travah, ki so nama bičale obraza v višini oči, vodila so naju debela velikih dreves. Še dandanes, ko vidim podobe Afrike, velike parke v Serengetiju ali v Keniji, čutim ta zagon srca, zdi se mi, da prepoznam planoto, po kateri sva se vsak dan brezciljno podila v vročih popoldnevih kakor divji živali.

Sredi planote, na dovolj veliki razdalji, da naju ni bilo več mogoče videti iz naše kože, je stal grad. Vzdolž dolgega golega in suhega strnišča so bili posejani panji iz te-

mnordecih zidov, s kraterji, črnkastimi, ker so preživeli požar, kakor da bi bili razvaline starodavne mestne utrdbe. Vzdolž zidov, razmaknjeni in oddaljeni drug od drugega, so se vzdigovali stolpi, katerih vrhovi so se zdeli, kakor da bi jih prekljuvale ptice, razsekani, ožgani od strel. Vedela sva, da je bilo to mesto termitov.

In kako sva to vedela? Morda nama je povedal oče ali pa vaški dečki. Toda nihče naju ni spremljal. Naučila sva se uničevati zidove. Najbrž sva začela tako, da sva vrgla nekaj kamnov, raziskovala, poslušala zamolkel hrup, ko so zadeli termitnjake. Potem sva s palicami udarjala po zidovih, vrhovih stolpov, da sva opazovala, kako se je sesipala pudrasta zemlja, kako so se razkrili rovi in slepa bitja, ki so v njih živela. Naslednjega dne je bilo videti, da so delavci skušali zasuti jame, ponovno zgraditi stolpe. Spet sva udarila; udarjala sva, dokler naju niso bolele roke, kakor da bi se borila z nevidnim sovražnikom. Nisva se pogovarjala, preklinjala sva, spuščala krike jeze in zidovi panjev so se spet sesuli. Bila je igra. Je bila res le igra? Čutila sva popolno moč. Danes se tega ne spominjam kot sadističnega izživljanja nekega mulca – nesmiselne okrutnosti dečkov, ki se rada izživljata nad neko obliko življenja, ki je nemočna, kot je rezanje nožic koloradskim hroščem ali ploščenje žab z vrati –, temveč kot neke vrste posesivnost, ki jo je vzbudila širjava savane, bližina gozda, besnenje neba in neviht. Ali pa sva s tem celo zavračala pretirano avtoritativnost najinega očeta, tako da sva jo izbijala s palicami.

Vaški otroci niso bili nikoli z nama, ko sva šla na najin uničevalski pohod nad termitnjake. Gotovo bi jih ta uničevalski bes čudil, saj so živeli v svetu, v katerem so bili termiti dejstvo, v legendah so imeli celo posebno mesto. Bog termitov je ustvaril reke na začetku nastanka sveta

in on je bdel nad vodo za prebivalce tega sveta. Zakaj bi človek uničeval njegovo bivališče? Nepotrebno nasilje v njihovih očeh ne bi imelo nobenega smisla: z izjemo igre je vsakršna aktivnost pomenila tudi nekaj denarja, zaslužiti si za sladkarijo, uloviti nekaj, kar je mogoče prodati ali pojesti. Večji so pazili najmlajše, ti nikoli niso bili sami. Igra, razpravljanje in posamezna dela so se menjavali po nedoločenem časovnem razporedu: med potikanjem naokoli so pobirali suho dračje in posušene volovje iztrebke, ki so služili za kurjenje v ognjiščih, ure in ure so med klepetanjem črpali vodo iz bližnjih vodnjakov, na zemlji so se igrali ristanc ali pa so sedeli pred vhodom v očetovo hišo, gledali v praznino in čakali na nič. Če so kdaj kaj izmaknili, so bile to vedno zelo uporabne reči: kos pite, vžigalice, star zarjavel krožnik. Včasih se je *garden boy* razjezil in jih pregnal s kamenjem, toda kmalu so se vrnili.

Ampak midva, midva sva bila divja kakor dva mlada kolonizatorja, prepričana sva bila o najini popolni svobodi, o nedotakljivosti, o nekaznovanosti, bila sva brez občutka odgovornosti in brez starejših sorojencev. Ko očeta ni bilo doma, ko je mati počivala, sva pobegnila, vlekla naju je divja prerija. Tekla sva na vso moč, golih nog, daleč od hiše, skozi visoke trave, ki so naju slepile; skakala sva preko skal, po izsušeni in od sonca razpokani zemlji, v vročini, vse dokler nisva prišla do termitnjakov. Močno nama je bilo srce, nasilje je kipelo skozi najino sapo, grabila sva kamne, palice in udarjala, udarjala, porušila sva visoke panje, podobne katedralam, kar tako, brez razloga, zgolj zaradi veselja ob pogledu na oblake prahu, ob poslušanju zvoka, kako se rušijo stolpi, kako palice odmevajo na otrdelih zidovih, kako se na svetlobi odpirajo rovi kakor vene, po katerih je gomazelo blede življenje v barvi svetlikajoče se školjčne lupine. Morda se, zdaj ko o